

**Мавзу-6. “АҲОЛИ ВА ҲУДУДЛАРНИ ФАВҚУЛОДДА ВАЗИЯТЛАРДАН
МУҲОҒАЗА ҚИЛИШНИНГ
ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ”**

Режа:

1.Ўзбекистон Республикаси Конституциясида аҳоли ва ҳудудларни фавқулодда вазиятлардан муҳофазалашнинг ҳуқуқий таъминланиши.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони, қонунлари, Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари, шу соҳага оид давлат стандартлари.

3.2017-2021-йилларда Ўзбекистонни янада ривожлантириш бўйича Ҳаракат стратегияси

ТАЯНЧ ТУШУНЧАЛАР: *ҳуқуқий-меъёрий асосларм Президент Фармонлари, Олий Мажлис ваколатлари, фуқарӣ муҳофазаси, ВМ қарорлари, Давлат стандартлари.*

I

Ўзбекистон Республикаси Конституциясида аҳоли ва ҳудудларни фавқулодда вазиятлардан муҳофазалашнинг ҳуқуқий таъминланиши.

Мамлакатимиз фуқаролари ва ҳудудини ҳар томонлама ҳимоялаш, юртимиз ободлиги, халқимиз фаровонлигини таъминлаш мақсадида ҳукуватимиз томонидан бир қатор фармойишлар, қонунлар, қарорлар ишлаб чиқилган. Фуқароларнинг ҳуқуқий меъёрларга риоя этиши қонун олдидаги ўз ҳуқуқ ва бурчларини чуқур англаши демократик фуқаролик жамияти ҳуқуқий маданиятини белгилайди.

Республикамиз аҳоли ва ҳудудларни фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилишнинг ўзига хос ҳуқуқий-меъёрий асослари мавжуд. Булар Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармонлари, Ўзбекистон Республикаси қонунлари, Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари ва фавқулодда вазиятлар эазирлигининг кўрсатма ва буйруқларидан иборат.

Асосий Қомусимиз бўлган Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг асосий мазмунини ҳам инсон, унинг кадр-қиммати, саломатлигини сақлаш, ҳуқуқий жиҳатдан ҳимоялаш, юртимиз тинчлигини таъминлаш масалалари ташкил этади.. Инсоннинг ҳаёти, яшашга бўлган ҳуқуқи Конституция билан муҳофаза қилинади.

Асосий қомусимизда хавфсизлик, фуқаролар муҳофазаси масалаларига ҳам ўрин берилган. Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 93-моддасида шундай дейилади: Ўзбекистон Республикаси Президенти фавқулодда вазиятлар (реал ташқи хавф, оммавий тартибсизликлар, йирик ҳалокат, габийй офат, эпидемия) юз берган такдирда

фуқароларнинг хавфсизлигини таъминлашни кўзлаб, Ўзбекистон Республикасининг бутун худудида ёки унинг айрим жойларида фавқулодда ҳолат жорий этади, қабул қилган қарорини уч кун мобайнида Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг тасдиғига киритади. Фавқулодда ҳолат жорий этиш шартлари ва тартиби қонун билан белгиланади.

Олий Мажлисининг ваколатларига Ўзбекистон Республикаси Президентининг умумий ёки қисман сафарбарлик эълон қилиш, фавқулодда ҳолат жорий этиш, унинг муддатини узайтириш ва тўхтатиш тўғрисидаги фармонларини тасдиқлаш киради (78-модда).

Маҳаллий ҳокимият органларининг Конституциямиз томонидан белгиланган вазифалари қаторига жумладан қуйидагилар киради:

Қонунийликни, ҳуқуқий-тартиботни ва фуқароларнинг хавфсизлигини таъминлаш; маҳаллий бюджетни шакллантириш ва уни ижро этиш, маҳаллий солиқлар, йиғимларни белгилаш, бюджетдан ташқари жамғармалар ҳосил қилиш.

Атроф муҳитни муҳофаза қилиш (100 - модда). Бу вазифаларни самарали амалга ошириш учун муҳофазанинг қонуний, ташкилий, иқтисодий, ижтимоий, муҳандислик-техник, махсус асосларига эга бўлишимиз зарур.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1996 йил мартдаги ПФ-1378 Фармониغا асосан Фавқулодда вазиятлар вазирлиги ташкил этилди.

Ушбу Фармонга мувофиқ Ўзбекистон Республикаси Фавқулодда вазиятлар вазирлиги аҳоли ва худудларни турли тусдаги фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш, содир бўлган тақдирда оқибатларини бартараф этиш, аҳоли ҳаёти ва саломатлигини, моддий ва маънавий кадриятларини муҳофаза қилиш, шунингдек тинчлик ва ҳарбий даврда фавқулодда вазиятлар вужудга келганда уларнинг оқибатларини тугатиш ҳамда зарарларини камайтириш соҳасида давлат сиёсатини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш вазирликнинг асосий вазифалари сифатида белгиланди.

Аҳоли ва халқ хўжалиги объектларини муҳофаза этишни таъминлашга раҳбарлик қилиш республикада Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг биринчи ўринбосари Фавқулодда вазиятлар вазирлигига юклатилди. Фармоннинг ушбу бандига Ўзбекистон Республикаси *Президентининг 1998 йил 11 декабрдаги ПФ-2153 Фармони* билан ўзгартириш киритилди. Ўзбекистон Республикасида аҳоли ва халқ хўжалиги объектларини муҳофаза этишни таъминлашга раҳбар этиб, Ўзбекистон Республикаси Бош Вазири белгиланди.

Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар, шаҳарларда, туманларда, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши Раиси ва тегишли худудларнинг ҳокимлари; вазирликлар, идоралар, уюшмалар, корхоналар, муассасалар ва ташкилотларда вазирлар, давлат қўмиталари ва уюшмалар бошқарувлари раислари, корхоналар, муассасалар ва

ташкilotларнинг директор ва бошлиқлари аҳоли ва халқ хўжалиги объектларини муҳофаза этишга раҳбар этиб тайинландилар.

Фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш соҳасида Ўзбекистон Республикаси қонунлари.

Республикаимиз Президенти томонидан амалга оширилаётган тадбирларнинг барчасида халқ манфаати, инсон кадрияти энг олдинги ўриндадир.

Сўнги йилларда Олий Мажлис томонидан янги асрда аҳолининг хавфсизлигини кафолатловчи, фуқаролар масъулияти ва жамият таракқиётининг ҳуқуқий заминини белгиловчи бир нечта қонунлар қабул қилинди. «Йўл ҳаракати хавфсизлиги тўғрисида», «Гидротехника иншоотларининг хавфсизлиги тўғрисида», «Одамнинг иммунитет танқислиги вируси билан касалланишини (ОИВ касаллигининг) олдини олиш тўғрисида», «Аҳолини ва ҳудудларни табиий ҳамда техноген хусусиятли фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш тўғрисида», «Фуқаро муҳофазаси тўғрисида», «Қишлоқ хўжалик ўсимликларини зараркунандалар, касалликлар ва бегона ўтлардан химоя қилиш тўғрисида», «Радиациявий хавфсизлик тўғрисида», «Терроризмга қарши кураш тўғрисида»ги қонунлар шулар жумласидандир.

Юқорида санаб ўтилган қонунлар ичида 1999 йил 20 августда қабул қилинган *«Аҳоли ва ҳудудларни табиий ҳамда техноген хусусиятли фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш тўғрисида»*ги қонун фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш соҳасидаги асосий ҳужжатлардан бири ҳисобланади.

Ушбу қонун аҳоли ва ҳудудларни табиий ҳамда техноген хусусиятли фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш соҳасидаги ижтимоий муносабатларни тартибга солиди ҳамда фавқулодда вазиятлар рўй бериши ва ривожланишини олдини олиш, фавқулодда вазиятлар келтирадиган талафотларни камайтириш ва фавқулодда вазиятларни бартараф этишни мақсад қилиб қўяди.

Қонунда давлат ҳокимияти ва бошқарувининг барча даражадаги органлари, корхоналар, муассасалар ва ташкilotлар томонидан аҳолини ва ҳудудларни фавқулодда вазиятларда муҳофаза қилишнинг асосий тамойиллари, мақсадлари, вазифалари ва усуллари аниқланиб, мустаҳкамлаб қўйилган.

I - бўлим «Умумий қоидалар» деб номланиб ўз ичига 1-5 моддаларни олади. Уларда қонуннинг асосий мақсади, фавқулодда вазиятлар бўйича асосий тушунчалар, қонун ҳужжатлари, муҳофазанинг асосий тамойиллари ва ахборот қандай бўлиши лозимлиги кўрсатиб берилган.

II бўлимда - «Фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилишни таъминлаш тизими» (6—14-моддалар) - муҳофаза тизимини ташкил этувчи органлар, уларнинг вазифалари ҳақида сўз

юритилади. Фавкулодда вазиятларни олдини олиш ва ундай вазиятларда ҳаракат қилиш давлат тизими, Вазирлар Маҳкамаси, Фавкулодда вазиятлар вазирлиги, вазирликлар идоралар, маҳаллий ҳокимият органларининг ваколатлари, корхоналар, муассасалар, ташкилотларнинг мажбуриятлари белгилаб берилган, илк бор фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органлари, жамоат бирлашмаларининг иштироки кўрсатилган.

Фавкулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш бўйича махсус ваколатли давлат бошқаруви органи Фавкулодда вазиятлар вазирлигининг вазифалари 8-моддада келтирилган:

- фавкулодда вазиятларнинг олдини олиш, бундай вазиятларда аҳоли ҳаёти ва соғлиғини, моддий ва маданий бойликларини муҳофаза қилиш, шунингдек, фавкулодда вазият оқибатларини бартараф этиш ва зарарни камайтириш юзасидан чоралар ишлаб чиқади ҳамда амалга оширади;

- аҳоли ва ҳудудларни фавкулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш соҳасида махсус дастурлар ишлаб чиқилиши ва илмий тадқиқотлар амалга оширилишини ташкил этади;

- ўз ваколати доирасида вазирлик ва идоралар, корхона, муассаса ва ташкилотлар, мансабдор шахслар ва фуқаролар учун бажарилиши мажбурий бўлган қарорлар қабул қилади;

- бошқарув органларининг, аҳолини ва ҳудудларни муҳофаза қилиш кучлари ва воситаларининг фавкулодда вазиятлар шароитида ҳаракат қилишга тайёр бўлишини ташкил этади;

- фавкулодда вазиятларни бартараф этиш кучлари ва воситалари бошқарувини амалга оширади, бошқарув пунктлари, хабар бериш ва алоқа тизимларини тузади;

- фавкулодда вазиятлар шароитида авария-қутқарув ишлари ва кечиктириб бўлмайдиган бошқа ишлар ўтказилишини ташкил этади;

- аҳолини ва ҳудудларни фавкулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш тадбирлари бажарилиши устидан давлат назоратини амалга оширади;

- ишлаб чиқариш ва ижтимоий объектлар бўйича лойиҳалар, қарорлар юзасидан давлат экспертизаси ўтказилишида иштирок этади;

- қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ваколатларни амалга оширади.

«Фуқароларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари» деб номланувчи III бўлим қонуннинг асосий бўлими ҳисобланади. Бу бўлимда шахс, жамият ва давлат манфаатлари узвий бирликда кўриб чиқилган.

Қонуннинг 1У-бўлимида (20-25-моддалар) фавкулодда вазиятларни бартараф этиш учун зарур бўлган куч ва воситалар, фавкулодда вазиятлар рўй берган зоналар чегараси, қўшимча куч ва воситаларни олиш масалалари ёритилган.

«Якунловчи қоидалар» деб номланувчи V бўлим молиявий ва моддий ресурсларнинг заҳираларини барпо этиш ва улардан фойдаланиш тартибини белгилайди. Бу ерда шунингдек аҳолини ва ҳудудларни фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш соҳасидаги қонунни бузганлик учун ташкилотлар, мансабдор шахслар ва фуқаролар жавобгар бўлишлари таъкиддаб ўтилган.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси томонидан 2000 йил 26 майда қабул қилинган «*Фуқаро муҳофазаси тўғрисида*»ги қонун ҳарбий ҳаракатлар олиб бориш даври масалаларига бағишланган. Ушбу қонун фуқаро муҳофазаси соҳасидаги асосий вазифаларни, уларни амалга оширишнинг ҳуқуқий асосларини, давлат органларининг, корхоналар, муассасалар ва ташкилотларнинг ваколатларини, Ўзбекистон Республикаси Фуқароларининг ҳуқуқлари ва мажбуриятларини, шунингдек фуқаро муҳофазаси кучлари ва воситаларини белгилайди.

Қонун V бўлим ва 23 моддадан иборат. I бўлими «Умумий қоидалар» деб номланиб, бешта моддани ўз ичига олади. Бу моддаларда фуқаро муҳофазасининг асосий тушунчалари, вазифалари, қонун ҳужжатлари, ушбу қонунни бузганлик учун жавобгарлик ва халқаро ҳамкорлик тўғрисида маълумотлар берилган.

Фуқаро муҳофазаси - ҳарбий ҳаракатлар олиб бориш пайтида ёки шу ҳаракатлар оқибатида юзага келадиган хавфлардан Ўзбекистон Республикаси аҳолисини ва ҳудудларни, моддий ва маданий бойликларини муҳофаза қилиш мақсадида ўтказиладиган тадбирларнинг асосий вазифалари қуйидагилардан иборат:

- аҳолини ҳарбий ҳаракатлар олиб бориш пайтида ёки шу ҳаракатлар оқибатида юзага келадиган хавфлардан ҳимояланиш усулларига ўргатиш;
- объектларни ҳарбий ҳаракатлар олиб бориш пайтида ёки шу ҳаракатлар оқибатида юзага келадиган хавфлардан ҳимоялаш ҳаракатлари ва усулларига тайёрлаш;
- бошқарув, хабар бериш ва алоқа тизимларини ташкил қилиш, ривожлантириш ва доимий шай ҳолатда сақлаб туриш;
- халқ хўжалиги объектларининг барқарор ишлашини таъминлаш юзасидан тадбирлар комплексини ўтказиш;
- аҳолини, моддий ва маданий бойликларини хавфсиз жойларга эвакуация қилиш;
- фуқаро муҳофазаси ҳарбий тузилмаларининг шайлигини таъминлаш;
- аҳолини умумий ва яқка муҳофазаланиш воситалари билан таъминлаш тадбирларини ўтказиш;
- аҳолининг ҳарбий ҳаракатлар олиб бориш пайтидаги ёки шу ҳаракатлар оқибатидаги ҳаёт фаолиятини таъминлаш;

- радиацион, кимёвий ва биологик вазият устидан кузатиш ва лаборатория назорати олиб бориш;

- кутқарув ва бошқа кечиктириб бўлмайдиган ишларни ўтказиш;

- ҳарбий ҳаракатлар олиб бориш пайтида ёки шу ҳаракатлар оқибатида зарар кўрган ҳудудларда жамоат тартибини йўлга қўйиш ва сақлаб туриш;

- аҳолини ва ҳудудларни муҳофаза қилиш юзасидан бошқа тадбирларни амалга ошириш.

«Фуқаро муҳофазасига раҳбарлик қилиш, давлат органлари ва ташкилотларнинг фуқаро муҳофазаси соҳасидаги ваколатлари» деб номланган II бўлимнинг асосий мақсади фуқаро муҳофазасига раҳбарликни амалга оширувчи фуқаро муҳофазаси соҳасидаги махсус ваколатли давлат органи, вазирликлар, идоралар, маҳаллий ҳокимият органлари, ташкилотлар, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг вазифалари нималардан иборат деган саволларга жавоб беришдан иборат.

Фуқаро муҳофазаси соҳасидаги фуқароларнинг ҳуқуқ мажбуриятлари III бўлимда келтирилган. Фуқаролар ўз ҳуқуқ ва мажбуриятларини амалга ошириш учун фуқаро муҳофазаси соҳасида етарли билимга эга бўлишлари зарур. Шу сабабли ҳам уларни фуқаро муҳофазаси соҳасида ўргатиш 16-модда билан умумий ва мажбурий деб белгилаб қўйилган.

IV бўлим - «Фуқаро муҳофазаси хизматлари ва кучлари-фуқаро муҳофазаси тадбирларини амалга ошириш учун зарур хизматлар ва кучлар, тузилмаларнинг таркибини аниқлаб беради.

Ва ниҳоят, V бўлим «Фуқаро муҳофазасини молиявий таъминлаш. Фуқаро муҳофазаси объектлари ва мол-мулки» деб номланган. Бу бўлимда фуқаро муҳофазасини молиялаш, фуқаро муҳофазаси кўшинларининг асосий фондлари, объектлари ва мол-мулки масаласи кўриб чиқилган.

Маълумки, республикамызда мавжуд бўлган гидротехника иншоотларида авария, ҳалокат юз бергудек бўлса, аҳоли ва ҳудудларимизга маълум миқдорда хавф туғдириши мумкин. Шу сабабли Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг XV сессиясида қабул қилинган қонунлардан бири «*Гидротехника иншоотларининг хавфсизлиги тўғрисида*» деб номланди.

Қонун 15 моддадан иборат. Ушбу қонуннинг мақсади гидротехника иншоотларини лойиҳалаштириш, қуриш, фойдаланишга топшириш, уларни реконструкция қилиш, консервациялаш ва тугатишда хавфсизликни таъминлаш бўйича фаолиятни амалга оширишда юзага келадиган муносабатларни тартибга солишдан иборат.

Қонунда гидротехника иншоотлари, фойдаланувчи ташкилот, фавқулодда вазият, гидротехника иншоотларининг хавфсизлиги, хавфсизлик декларацияси, хавфсизлик мезонлари, гидротехника иншооти авария хавфининг йўл қўйиладиган даржаси каби тушунчаларга таъриф берилган. Бундан ташқари қонунда Вазирлар Маҳкамаси, маҳаллий ҳокимият органларининг ваколатлари кўрсатиб берилган, гидротехника иншоотларининг хавфсизлиги устидан давлат назорати ҳақида сўз юритилади.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси томонидан 2000 йил 31 августда “Радиациявий хавфсизлик тўғрисида”ги қонун қабул қилинди. Ушбу қонуннинг мақсади радиациявий хавфсизликни, фуқаролар ҳаёти, соғлиги ва мол-мулки, шунингдек атроф муҳитни ионлаштирувчи нурланишнинг зарарли таъсиридан муҳофаза қилишни тартибга солишдан иборат.

Қонун 5 бўлим ва 28 моддадан иборат бўлиб, уларда асосий тушунчаларга таърифлар берилган, уларда асосий тушунчаларга таърифлар берилган, радиациявий хавфсизликни тартибга солиш, радиациявий хавфсизликни таъминлашга қўйиладиган талаблар, радиациявий авария содир бўлганда хавфсизликни таъминлаш каби масалалар кўриб чиқилган.

Республикаимиз аҳолисини террористик ҳаракатлардан муҳофазасини таъминлаш мақсадида 2000 йил 15 декабрда “Терроризмга қарши кураш тўғрисида” қонун қабул қилинди. Қонуннинг мақсади терроризмга қарши кураш соҳасидаги муносабатларни тартибга солишдан иборат бўлиб, асосий вазифалари этиб, шахс, жамият ва давлатнинг суверинитетини ва ҳудудий яхлитлигини ҳимоя қилиш, фуқаролар тинчлиги ва миллий тотувлигини сақлашдан иборат.

Қонун “Умумий қоидалар”, “Давлат органларининг терроризмга қарши кураш соҳасидаги ваколатлари”, “Террорчиликка қарши операцияни ўтказилиши”, “Террорчилик оқибатида етказилган зарарни қоплаш ва жабрланган шахсларнинг ижтимоий реабилитацияси”, “Терроризмга қарши курашда иштирок этаётган шахсларнинг ҳуқуқий ва ижтимоий ҳимояси” номли 5 бўлимдан иборат бўлиб, 31 моддани ўз ичига олади.

Фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш соҳасига доир Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари.

Республикаимиз ҳукумати томонидан Фавқулодда вазиятлар вазирлиги ташкил топган кундан эътиборан аҳоли хавфсизлигини кафолатловчи, фуқаролар масъулияти ва жамият тараққиётининг ҳуқуқий заминини белгиловчи бир қанча меъёрий ҳужжатлар қабул қилиндики, улар ўз навбатида фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш соҳасидаги фаолиятни оидинлаштириб беришга қаратилгандир. Бу ҳужжатлар жумласига Ўзбекистон

Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари ва Фавқулодда вазиятлар вазирининг ҳар ўқув йилига қабул қиладиган ташкилий кўрсатмалари ҳам киради.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1996 йил 11 апрелда қабул қилинган 143 – сонли “Ўзбекистон Республикаси Фавқулодда вазиятлар вазирлигининг фаолиятини ташкил этиш масалалари тўғрисида”ги, қарорида Ўзбекистон Республикаси Фавқулодда вазиятлар вазирлиги тўғрисидаги низом ва унинг тузилмаси тўғрисида сўз юритилган.

Ўзбекистон Республикаси Фавқулодда вазиятлар вазирлиги авариялар, ҳалокатлар ва табиий офатлар туфайли вужудга келган фавқулодда вазиятларнинг олдини олиш ва уларнинг оқибатларини бартараф этиш соҳасидаги ишларга раҳбарликни ҳамда уларни мувофиқлаштириб бориш ишларини амалга оширувчи давлат бошқаруви органи ҳисобланади.

Вазирлик таркибида Вазир (хайъат раиси), лавозими бўйича вазир ўринбосарлари, вазирликнинг ҳамда унга қарашли корхоналар, муассасалар ва ташкилотларнинг, шунингдек бошқа вазирликлар ва идораларнинг раҳбар ходимлари бўлган 9 кишидан иборат хайъат тузилган. Фавқулодда вазиятлар вазирлиги ваколатига киритилган муҳим муаммоларга оид тавсияномаларни кўриб чиқиш ва тайёрлаш учун илмий техника кенгаши ташкил этилган.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1997 йил 23 декабрда қабул қилинган 558-сонли “Ўзбекистон Республикаси Фавқулодда вазиятларда уларнинг олдини олиш ва ҳаракат қилиш давлат тизими (ФВДТ) тўғрисида”ги қарори. ФВДТ бошқарув органлари, Республика ва маҳаллий ҳокимият органларини, аҳолини ва ҳудудларни фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш масалаларини ҳал этиш ваколатига кирадиган корхоналар ва муассасаларнинг куч ва воситаларини бирлаштиради ҳамда фавқулодда вазиятларнинг олдини олиш ва бартараф этиш соҳасидаги тадбирларни ташкил этиш, амалга ошириш, улар юзага келганда аҳоли хавфсизлигини, атроф-табиий муҳитни муҳофаза қилиш ҳамда тинчлик ва ҳарбий даврда давлат иқтисодиётига зарарни камайтиришни таъминлашга мўлжалланган.

Қарорда ФВДТнинг вазифалари, таркибий тузилмаси, ФВДТ раҳбар ва кундалик бошқарув органлари, куч ва воситалари, молиявий ва моддий ресурслар заҳиралари, хабар бериш, алоқа бошқарув тизимлари, фаолият режимлари кенг, аниқ ва равшан ёритиб берилган. ФВДТ бошқарув органларининг республика, маҳаллий ва объектлар даражасидаги вазифалари белгиланган. Қарорга ФВДТ функционал қуйи тизимини ташкил этувчи вазирлик ва идоралар рўйхати илова қилинган бўлиб, улардан ҳар бирининг фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш соҳасидаги вазифалари келтирилган.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1998 йил 27 октябрдаги 455-сонли «Техноген, табиий ва экологик тусдаги фавқулодда вазиятларнинг таснифи тўғрисида»ги қарори мамлакатимиз ҳудудида содир бўлиши мумкин бўлган барча фавқулодда вазиятлар келиб чиқиш характериға ва ўлчамлариға кўра таснифлаб берилган.

Аҳолини ва раҳбарлар таркибини фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилишға тайёрлаш масалалари Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1998 йил 7 октябрда қабул қилинган «Ўзбекистон Республикаси аҳолисини фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилишға тайёрлаш тартиби тўғрисида» ги 427-сонли қарорида баён қилиб берилган.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси 1994 йил 12 апрелда қабул қилган «Тошқин, сел оқимларини оқизиб юбориш ва кўчки ҳодисалари билан боғлиқ бўлган ҳалокатли оқибатларнинг олдини олиш ҳамда уларни бартараф этиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 201-сонли қарорида сел, тошқин, ўпирилиш ва кўчкилар туфайли юзага келадиган фавқулодда вазиятларнинг талофотсиз бартараф этишға оид масалалар ёритилган. Бундай хусусиятли фавқулодда вазиятлар ҳар йили такрорланиб тургани боис Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси шу мазмунда бир қатор қарорлар қабул қилган. 2001 йил 16 мартдаги 132-сонли ва 2002 йил 26 мартдаги 96-сонли, 2003 йил 7 мартдаги 124-сонли қарорлар шулар жумласидандир.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1996 йил 18 январда қабул қилган 32-сонли «Ўзбекистон Республикасида одамлар ва ҳайвонларнинг кутуриш касаллиғига қарши курашни хучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори ушбу мақсадларда самарадорликни ошириш, шунингдек аҳоли, яшаш жойларида ит, мушук ва бошқа уй ҳайвонларини сақлашни тартибға солиш мақсадида қабул қилинган.

Қаровсиз қолган ит, мушук ва бошқа ҳайвонларни тутиш ҳамда қириб ташлаш ва уларни тайёрлов ташкилотлариға фойдаланиш учун етказиб бериш вазифаси шаҳарларда Ўзбекистон Республикаси Коммунал хизмат кўрсатиш вазирлиғига, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгашиға, вилоятлар ва Тошкент шаҳар Ҳокимликлариға ҳамда Ўзбекистон Республикаси Коммунал хизмат кўрсатиш вазирлигининг жойлардаги корхоналариға, қишлоқ жойларда Ўзбекистон Республикаси қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиғига, унинг ветеринария хизмати органлариға, ўзини-ўзи бошқаришнинг маҳалла, овул ва шаҳарча органлари (фуқаролар йиғини)ға юклатилади.

Давлат стандартлари

Ўзбекистон Республикаси аҳолиси ва халқ хўжалиги объектларини табиий ҳамда техноген хусусиятли турли ҳалокатлардан муҳофаза қилиш борасида олиб борилаётган кенг кўламли тадбирлари орасида ҳуқуқий-меъёрий ҳужжатларни ишлаб чиқиш ва ҳаётға

тадбиқ этиш ҳозирги куннинг энг долзарб масалаларидан биридир. Мана шундай муҳим ҳужжатлардан бири Давлат стандартлари ҳисобланади. Давлат стандартлари ташкилотлар, муассасалар, идоралар, илмий даргоҳларда иш юритиш, амалда қўллаш бўйича Ҳавқулодда вазиятларнинг ягона тизимига асос яратади. Фуқаро муҳофазаси институти ходимлари томонидан бир нечта стандартлар тайёрланган:

1. “Ҳавқулодда вазиятларда ҳавфсизлик. Асосий тушунчаларнинг атамалари ва таърифлари” (O'z Dst 981 : 2000).

2. “Ҳавқулодда вазиятларда ҳавфсизлик. Табиий Ҳавқулодда вазиятлар. Атамалар ва таърифлар” (O'z Dst 982 : 2000).

3. “Ҳавқулодда вазиятларда ҳавфсизлик. Техноген Ҳавқулодда вазиятлар. Атамалар ва таърифлар” (O'z Dst 1014 : 2002).

4. “Ҳавқулодда вазиятларда ҳавфсизлик. Ҳавқулодда вазиятлар мониторинги ва прогнозлаш. Атамалар ва таърифлар” (O'z Dst 1015 : 2002).

5. “Ҳавқулодда вазиятларда ҳавфсизлик. Ҳавқулодда вазиятлар мониторинги ва прогнозлаш. Асосий қоидалар” (O'z Dst 1016 : 2002).

6. “Ҳавқулодда вазиятларда ҳавфсизлик. Техноген Ҳавқулодда вазиятлар манбалари. Шикастловчи омиллар ва улар кўрсаткичларининг таснифи ва номенклатураси» (O'z Dst 1017 : 2002).

7. “Ҳавқулодда вазиятларда ҳавфсизлик. Табиий Ҳавқулодда вазиятлар манбалари. Шикастловчи омиллар. Шикастловчи таъсир кўрсаткичларининг номенклатураси» (O'z Dst 1018 : 2002).

Барча давлат ва нодавлат ташкилотлари жорий ҳужжатларини ишлаб чиқилган стандарт талаблари асосида мувофиқлаштиришлари ва уларга таяниб иш юритишлари талаб қилинади.

Шундай қилиб, Ҳавқулодда вазиятлар тўғрисида фикр билдирар эканмиз, уларнинг маънавий ва маърифий асослари негизига эътибор бериш мақсадга мувофиқдир. Чунки, Ватанамиз ҳудудларида ўтмишда ҳам турли табиий офатлар содир бўлган ва ҳозирда ҳам давом этапти. Фарқи шундан иборатки, инсон томонидан табиий манбаларни ўзлаштириш оқибатида «табиат ва инсоният» тизимида мувозанат бузилиб, ноҳуш вазиятлар йилдан йилга кенг кўламли, кўп тармоқли ва мураккаб хусусиятларни намоён қилмоқда.

Тарихдан маълумки, ота-боболаримиз ҳам табиий жараёнларни кузатишлар, йилларо таққослаш, даврийлигини аниқлаш орқали ҳавфсизликни таъминлаш учун маълум чора-тадбирларни қўллашган.

Бизнинг давримизгача етиб келган маънавий дурдоналар, халқ мақоллари ханузгача ҳаёт хавфсизлиги тадбирларини амалга оширишда дастуриламал бўлиб хизмат қилмоқда.

Жумладан, «Хушёр бўлсанг офат кўрмайсан», «Фалоқат оёқ остидадир», «Сақлансанг – соғ қоласан», «Сақланганни сақлайман», «Синч уйим - тинч уйим» ва шу каби ҳаётий тажрибалардан ўтган иборалар борки, йиллар ўтган сари уларнинг кадр-қиммати ортиб борса борадики, асло тушмайди.

Ҳозирги вақтда миллий маънавият тўғрисида турли хил фикрлар билдирад экан, маънавий камолатга етакловчи ахлоқий маданият, ахлоқий тарбияда бебаҳо мулк ҳисобланмиш ота-боболаримиз ҳаёт тажрибаси ва қомусий алломаларимизнинг нодир асарларида битилган тарихий меросни ўз ўрнида ва ҳар томонлама ҳаётга тадбиқ этишимиз зарур. Зеро, бу буюклигимизни асоси ҳам бой тарихий меросимиздадир. Муқаддас китобларда битилган соғлом ва тинч - осуда турмуш кечириш тамоилларини ҳозирги кун талабида изоҳлаб, ҳар бир ишга тадбиқ этилса, биринчидан, бизгача бўлган тарихга эътибор, ундан унумли фойдаланиш, ота-боболарнинг буюк меросига ҳурматни юзага келтирса, иккинчидан, ҳозирги вақтда мураккаб жараёнлар заминида кечаётган ҳаётимизда учраб турадиган нохуш ҳолатларни ақл-идрок билан йенгиб ўтишга мукамал тайёргарлик кўриш ҳамда юксак маънавиятга эга бўлган баркамол шахсни тарбиялашда беқиёс аҳамият касб этади

3. 2017-2021-йилларда Ўзбекистонни янада ривожлантириш бўйича Ҳаракат стратегияси

- 2017-2021-йилларда Ўзбекистонни янада ривожлантириш Ҳаракатлар стратегиясининг V-устувор йўналиш 5.1-бўлими 6 банди: да “Фавқулудда вазиятларни олдини олиш ва бартараф этиш тизимини такомиллаштириш” га асосан Фавқулудда вазиятларнинг олдини олиш ва бартараф этиш чора-тадбирлари самарадорлигини оширишга қаратилган қуйидаги ҳужжатлар қабул қилинди:

- Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 1 июнь кунидаги ПФ-5066-сонли “Фавқулодда вазиятларнинг олдини олиш ва уларни бартараф этиш тизими самарадорлигини тубдан ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармони;
- Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 2 июнь кунидаги ПҚ-3029-сонли “Ўзбекистон Республикаси Фавқулодда вазиятлар вазирлиги фаолиятини янада такомиллаштириш бўйича ташкилий тадбирлар тўғрисида”ги Қарори;
- Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 2 июнь кунидаги ПҚ-3030-сонли “Аҳоли ва ҳудудларни фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш соҳасида мутахассислар тайёрлаш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарори.

ФВВ фаолиятининг устувор вазифалари

- Фуқароларнинг ҳаёти ва соғлиғи, мол-мулкига туғиладиган хавфларни олдиндан профилактика қилиш ва олдини олишни, ҳаётий фаолиятини таъминлаш объектлари ва тизимлари барқарор ишлашини, таҳдидлар ва уларнинг келиб чиқиш факторларини олдиндан аниқлашни, уларни олдиндан бартараф этишни, аҳолини мавжуд хавфлардан огохлантириш даражаларини оширишни таъминлаш;
- Фавқулодда вазиятлар профилактикасини ва инсонларнинг сув объектларидаги хавфсизлигини таъминлаш мақсадида, йирик ва ўт мухим сув хўжалиги объектлари давлат назоратини ва кузатувини кучайтириш;
- Фавқулодда вазиятларни олдини олиш ва бартараф этиш бўйича аҳоли билан мулоқотларни мустаҳкамлаш ва кенгайтириш, биринчи навбатда вояга етмаганлар ва ёшлар орасида, фуқароларни ўзини-ўзи бошқариш органлари ва бошқа фуқаролик жамияти институтлари билан ўзаро ҳамкорликни таъминлаш;

- Фавқулудда вазиятлар вазирлиги ходимларини тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимини ривожлантириш, шунингдек вазирлик учун кадрлар тайёрлаш тартибини тубдан қайта кўриб чиқиш устувор вазифалар этиб белгиланди.
- Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Гидрометеорология хизмати;
- Катта ва алоҳида муҳим сув хўжалиги объектларининг техник ҳолатини ҳамда беҳатар ишлашини назорат қилиш давлат инспекцияси;
- Кичик ҳажмли кемалар давлат инспекцияси, шунингдек;
- Фанлар академияси Сейсмология институтининг Тезкор хабарлар хизмати Ўзбекистон Республикаси Фавқулудда вазиятлар вазирлиги тизимига ўтказилди Қутқарувчилик касби бўйича ўрта-махсус маълумотли мутахассислар тайёрловчи коллежлар
- **“Ҳаётий фаолият хавфсизлиги” мутахассислиги бўйича бакалавр даражасига эга олий маълумотли мутахассисларни тайёрловчи олий таълим муассасалари:**
  - Ислон Каримов номидаги Тошкент давлат техника университети;
  - Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институти;
  - Тошкент кимё-технология институти;
  - Наманган давлат техника университети;
  - Андижон машинасозлик институти.
-
-

- **Қутқарувчилик касби бўйича ўрта-махсус маълумотли мутахассислар тайёрловчи коллежлар**
  - Андижон транспорт ва қурилиш коллежи;
  - Самарқанд ахборот технологиялари коллежи;
  - Олмазор политехника коллежи;
  - Чингелди маиший хизмат касб-ҳунар коллежи.

- **“Фавқулодда вазиятларда аҳоли хавфсизлиги” мутахассислиги бўйича магистрларни тайёрлаш:**

- Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 23 август кундаги 667-сонли “Ўзбекистон Республикаси Фуқаро муҳофазаси институти магистратурасига қабул қилиш тартиби тўғрисида”ги қарори билан магистратура очилди. Жорий ўқув йилидан бошлаб 25 нафар талабалар, шулардан 8 та давлат гранти ва 17 та тўлов-контракт асосида қабул қилиниши белгиланди.

- Фавқулодда вазиятлар вазирлиги Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2017 йил 1 июль кундаги 4 ва 7/2017-сонли “Касб-ҳунар коллежлари ва олий ўқув юртлари битирувчиларини танлаб олиш ва Фавқулодда вазиятлар вазирлиги тизимига ишга қабул қилиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида”ги қарори қабул қилинди.

- И.Каримов номидаги Тошкент давлат техника университети “Ҳаётий фаолият хавфсизлиги” ва “Экология ва атроф муҳит муҳофазаси” йўналишларидан ҳарбий кафедра битирувчилари танлов асосида ҳақиқий ҳарбий хизматга чақирилади

Шундай қилиб, фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш ҳамда фуқаро муҳофазасининг ҳуқуқий асосини ташкил этувчи ҳужжатлар билан танишиб чиқдик. Бу ҳужжатлар талабларини чуқур билмасдан туриб фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш тадбирларини самарали амалга ошириб бўлмайди. Ҳар бир раҳбар ходим, ҳар бир фуқаро муҳофазаси бўйича мутахассис бу ҳужжатларни билиб, ўрганибгина қолмай, зарур бўлган вазиятларда улардан келиб чиқадиган талабларни амалда қўллай билиши ҳам лозимдир. Бошқача айтганда: “Ҳар қандай қонун ижро қилинган тақдирдагина қонундир. Қонуннинг амалда ишлаши учун эса унга ёрдамчи актлар тузиш, энг асосийси эса, уни ҳаётга тадбиқ этиш керак”(И.Каримов).

Бу сўзлар Ўзбекистон Республикасида фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш соҳасида махсус ваколатли давлат органи бўлмиш Фавқулодда вазиятлар вазирлиги ва унинг жойлардаги бошқарма, бўлимлари елкасига янада масъулиятли вазифаларни юклайди.

Талабаларнинг ўз-ўзини назорат қилиш учун саволлар

1. Аҳоли ва ҳудудларни фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилишнинг қонуний асосларини қандай меъёрий ҳужжатлар ташкил этади?
2. Конституцияда республикамиз аҳолиси ва ҳудудларини фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш қандай таъминланган?
3. "Фавқулодда вазиятлар вазирлигини ташкил этиш тўғрисидаги Президент Фармони қачон қабул қилинди?
4. Аҳоли ва ҳудудларни фавқулодда вазиятлардан муҳофазасига оид Ўзбекистон Республикаси қонунларини айтиб беринг?
5. Аҳоли ва ҳудудларни фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш соҳасига оид Вазирлар Маҳкамасининг қандай қарорлари қабул қилинган?
6. Фавқулодда вазиятларга оид қандай давлат стандартлари ишлаб чиқилган ва улар нима учун хизмат қилади?

Фойдаланиладиган адабиётлар рўйхати

Асосий адабиётлар

1. “Аҳолини ва худудларни табиий ҳамда техноген хусусиятли фавқулдда вазиятлардан муҳофаза қилиш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига ўзгартиришлар киритиш ҳақида. 2010 йил 17 сентябр.
2. “Фуқаро муҳофазаси тўғрисида”ги 2000 йил 26 майдаги Ўзбекистон Республикаси Қонуни.
3. “Қишлоқ хўжалик ўсимликларини зараркурандалар, касалликлар ва бегона ўтлардан ҳимоя қилиш тўғрисида”ги 2000 йил 31 августдаги Ўзбекистон Республикаси Қонуни.
4. “Радиациявий хавфсизлик тўғрисида”ги 2000 йил 31 августдаги Ўзбекистон Республикаси Қонуни.
5. “Терроризмга қарши кураш тўғрисида”ги 2000 йил 15 декабрдаги Ўзбекистон Республикаси Қонуни.
6. “Хавфли ишлаб чиқариш объектларининг саноат хавфсизлиги тўғрисида”ги 2006 йил 28 сентябрдаги Ўзбекистон Республикаси Қонуни.
7. I. Nigmatov , Favqulodda vaziyatlar va fuqaro muhofazasi : Ma`ruzalar to`plami Toshkent : TDTU, 2015, 260 b.
8. M. Tojiyev, I. Nigmatov Hayot faoliyati xavfsizligi: o`quv qo`llanma;O`zbekiston Respublika Oliy va o`rta maxsus ta`lim vazirligi, - Toshkent:«Tafakkur-Bo`stoni», 2012 yil, 272 bet
- 9.О. Қудратов, Т.Ганиев «Фавқулдда вазиятлар ва фуқаро муҳофазаси» Т: 2005 йил.
- 10.Раҳмонов ва бошқалар. “Фавқулдда вазиятларда шикастланганларга биринчи тиббий ёрдам кўрсатиш. Т. “Фан” 2004

Қўшимча адабиётлар:

2. Нигматов И., Азимов А., Тожиёв М. Фавқулдда вазиятлар ва фуқаро муҳофазаси фанидан амалий машғулотлар. Услубий қўлланма. ТДТУ, 2015 й.
3. Тожиёв М., Нигматов И. “Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги” Ўқув қўлланма.-Т: “Тафаккур-Бўстони”, 2012, 272 б.

Интернет сайтлар:

www.ziynet.uz;

www.lex.uz;

www.bilim.uz;

www.gov.uz; - Ўзбекистон Республикаси ҳукумат портали.

www.satbask.ru-научные статьи и учебные материалы